

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-74>

УДК 327:324Д

Ножняк О.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ BREXIT ДЛЯ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті розглядається процес виходу Сполученого Королівства зі складу Європейського Союзу. Досліджено історичне минуле та політичне теперішнє життя Великої Британії, яке відрізняє її від інших європейських держав, з'ясовано, що саме ці особливості є рушійною силою дезінтеграційного процесу в Європі. Проведено короткий аналіз передумов та причин Brexit, а також прогнозовано потенційні наслідки виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу як результат проведення референдуму та ініціювання відповідного процесу. Акцентовано увагу на тому, як саме Brexit вплине на розвиток Європейського союзу, яких змін зазнає фінансова, політична, економічна система ЄС. На думку автора, Brexit матиме вплив не лише на держав-учасниць ЄС, а й на Північну Ірландію, Україну та дещо зміняться взаємозв'язки з державами, з якими Велика Британія перебуває у тісних відносинах.

Ключові слова: Європейський союз, держава-член, Brexit, європейська інтеграція, дезінтеграція, референдум, економіка, митний союз.

Nozhnyak Olga

Yaroslav Mudryi National Law University

SOME ASPECTS OF BREXIT FOR THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN UNION

Summary. The article examines the process of withdrawal of the United Kingdom from the European Union. Considering the events of today, we can conclude that this is an extremely complex and lengthy process. Turning to history, it can be recalled that, from the very beginning of its membership, the UK did not fully support the policies of the European Union, refused to deliberate on some regulations, and thus did not want European integration that was in line with EU objectives. The article also examines the historical past and present political life of the United Kingdom, which sets it apart from other European countries, and finds out that these particularities are the driving force behind the disintegration process in Europe. A brief analysis of the prerequisites and causes of Brexit was made, as well as the potential consequences of the UK withdrawal from the European Union as a result of the referendum and the initiation of the process. The focus is on how Brexit will affect the development of the European Union, which is undergoing changes in the EU's financial, political and economic system. After the final withdrawal, the EU's position in international negotiations will be more consolidated and one that will allow the EU to review over time the former agreements concluded in the light of Britain's "special position", making them much more profitable for continental Europeans. According to the author, Brexit will have an impact not only on EU member states, but also on Northern Ireland, as it will increase the likelihood of a breach of its security and the likelihood of a return to terrorist practices, which would entail a deterioration in the economy. Britain's exit from the European Union may have some negative effects on our country's European integration process, as well as bilateral trade and investment, which are still carried out on a common European basis and standards. Also, the positive and negative effects of Brexit cannot be accurately predicted, one of the biggest threats to the EU is that Brexit can provoke similar disintegration processes in other European countries, as well as reflecting wishes in other countries that want to replenish the EU. Following the example of the United Kingdom, the practice of applying Article 50 of the EU Treaty will become clear and it will be clear that the next countries will be waiting to decide to withdraw from the European Union.

Keywords: European Union, member state, Brexit, European integration, disintegration, referendum, economy, customs union.

Постановка проблеми. Вихід Британії з Євросоюзу є надзвичайно складним процесом, оскільки це обумовлено цілями задля яких Велика Британія вступила до союзу, інтересами громадян та правлячих партій, що приходять до влади. Справа в тому, що дуже багато громадян – і в країні, і в британському парламенті – вважають вихід з ЄС національною проблемою і намагаються посприяти цьому будь-якими засобами та способами. Ситуація ускладнюється тим, що в парламенті є не дві, а відразу кілька протиборчих груп. Тому важливо визначити як Brexit відобразиться на подальшій діяльності Європейського союзу та які за собою потягне наслідки для Британії та України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дане питання досліджувалось у наукових працях як зарубіжних так і вітчизняних науковців, таких як А. Андреева, О. Белоколосо, Р. Вольчук, В. Галан, Т.Кирилюк, М. Іллюк,

Б. Немировського, Є. Попко, А. Рафала, С. Толстов, Ж. Чевичалова, І. Яковюка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Приділено увагу головним аргументам прихильників, а також противників виходу Великобританії з ЄС. Досліджено, що підґрунтям виходу зі складу Європейського Союзу є результати референдуму, підсумки якого сприяли визначенню подальшого становища та правового статусу держави-члена Великої Британії. Висвітлено ставлення та думки верхівки влади і населення Сполученого Королівства щодо імплементації Brexit.

Мета статті. Метою цієї статті є з'ясування наслідків виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу та ставлення жителів Сполученого Королівства і решти європейських держав до ініціювання відповідного процесу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи із прийняття Великої Британії до складу Євро-

пейського Союзу, її становище було відмінним від інших держав-учасниць, оскільки відрізнялось начебто «привілейованими» засадами членства. Необхідно сказати, що це проявлялось у відсутності потреби приєднуватися до евронони, до Шенгенської безвізової зони. Також наявність небажання підписати Хартію Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників. Це зумовлено особливостями історичного минулого, географічним положенням, чітким дотриманням традицій та перш за все необхідністю захистити підданні Сполученого Королівства. Саме ці відмінності і стануть рушійною силою найбільш масштабного дезінтеграційного процесу на території Європейського континенту.

2015 рік ознаменувався тим, що члени Консервативної партії та Партії незалежності Сполученого Королівства оголосили тезу, що у британців не було реальної можливості висловитися від 1975 року (тоді було вперше винесено на загальнонаціональний референдум питання про членство країни в ЄЕС). У відповідь на ці заяви прем'єр-міністр Девід Камерон пообіцяв провести референдум, щоб «вирішити європейське питання у британській політиці» [2].

Пізніше новий уряд Д. Кемерона поставив на обговорення Палати громад питання стосовно проведення до кінця 2017 р. референдуму щодо подальшого членства Великої Британії у Європейському Союзі. Д. Кемерон повідомив голову Європейської Ради Д. Туска про вимоги Великої Британії щодо проведення реформ в ЄС. Ці вимоги по своїй суті стосувались особливостей функціонування фінансової системи Британії, обмеження процесів інтеграції, якщо вони суперечать інтересам Великої Британії та обмеження щодо доступу до системи соціального забезпечення для трудових мігрантів.

У лютому 2016 р. було укладено угоду Великої Британії з Європейським Союзом про її особливий статус, в якій певним чином було досягнуто згоди, щодо найбільш гострих питань між британським урядом і ЄС. Механізми, що були передбачені даною угодою повинні були набрати чинність лише в разі збереження членства Британії в ЄС. На той час більшість британців підтримували дану угоду, що дало підстави Камерону сподіватись на позитивний результат референдуму, дату якого було назначено на 23 червня 2016 року. На референдум було винесено лише одне питання, яке стосувалось залишення чи виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу. Результати референдуму стали доволі несподіваними для всієї світової спільноти: прибічники виходу з ЄС перемогли з 17.4 мільйонами голосів, на противагу 16.1 мільйонів голосів, що вважали за потрібне залишитись у Союзі [5].

Brexit створить серйозні наслідки не лише для Великої Британії та ЄС, як головних сторін цього процесу, але і для інших учасників на міжнародній арені, зокрема Сполучених Штатів та Росії. Значний вплив результатів британського референдуму зазнає і Україна, яка останні кілька років здійснює послідовну євроінтеграційну діяльність. Проаналізувавши думки визнаних експертів-міжнародників, можна виокремити можливі зовнішні і внутрішні політичні наслідки, а також зміни в економічній сфері.

Якщо говорити про негативні наслідки, то можна виділити: по-перше, потреба переорієнтації виробництва – в будь-якому разі вихід з об'єднання, яке має спільну економічно політику пов'язане зі скасуванням преференційних умов торгівлі та інвестицій. У цьому разі продукція країн-партнерів значно подорожчає та не матиме переваг перед світовими подібними товарами, послугами та роботами; 2) Сполучене Королівство сплачує величезні внески, порівняно з іншими державами-членами, до європейського бюджету, а отримує на половину менше. Після виходу Великої Британії зі складу ЄС, щоб забезпечити належну фінансову основу об'єднання внески країн-членів необхідно підняти, однак не можна стверджувати, що всіма членами таке рішення буде прийнятне; 4) вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу завдасть колосальної шкоди не лише самій країні, яка так чи інакше змушена буде пристосовуватись до нових умов поза межами Співтовариства, але й усім членам ЄС, а особливо тим, які перебувають у тісних відносинах зі Сполученим Королівством. З 27 держав-учасниць 6 членів ЄС зіткнулися з негативними наслідками Brexit. Ця група держав включає в себе середземноморські курорти (Мальта і Кіпр), а також країни, громадяни яких шукали різні варіанти роботи у Великобританії (Польща, Латвія, Литва і Північна Ірландія).

Дослідження британських аналітичних центрів демонструють, що вихід ВБ з ЄС завдасть економічних втрат насамперед для ВБ. За підрахунками Центру економічної ефективності та дослідницької ініціативи «Сполучене Королівство в Європі, що змінюється», вихід ВБ з ЄС на умовах досягнутої угоди помітно зменшить британський ВВП на душу населення.

Північна Ірландія теж зазнає наслідків Brexit, адже зросте можливість порушення її безпеки та ймовірність повернення терористичних практик, що потягне за собою погіршення стану економіки. Стосунки між Ірландією та ВБ можуть додатково погіршитися [4].

Проте, на думку деяких науковців в процесі виходу Британії з ЄС навпаки можна виділити більше позитивних наслідків для ЄС. Зокрема І. В. Яковюк вказує, що «за цих умов Берлін зможе пролобіювати реалізацію кроків, проведенню яких перешкождала Британія, а саме: – оформлення загальноєвропейської міграційної політики; – створення єдиної армії ЄС; – посилення інтеграції бюджетів держав-членів ЄС. Позиція ЄС на міжнародних переговорах буде більш консолідованою і єдиною, що дозволить Євросоюзу з часом переглянути колишні угоди, укладені з урахуванням «особливої позиції» Великої Британії, зробивши їх куди більш вигідними для континентальних європейців» [1].

Після виходу Сполученого Королівства для України збільшилися ризики залишитися деякий час поза увагою Євросоюзу і самої Британії. Також не викликає сумнівів, що з виходом Сполученого Королівства Київ втратить частину потужної підтримки своїх європейських цілей всередині ЄС. Великобританія, як відомо, не була прибічницею поглиблення інтеграційних процесів в рамках Євросоюзу, проте підтримувала його

розширення за рахунок нових членів. Сполучене Королівство тривалий час є однією із головних фігур, яка підтримує будь-які європейські прагнення нашої держави. Крім того, Британія – є потужною силою в Євросоюзі, яка виступає за впровадження та застосування санкцій проти Росії.

Деякі експерти підтримують думку, що прямих наслідків цієї події наша держава не зазнає і не відчує, проте побічно Brexit все-таки позначиться на стані української економіки. Річ в тому, що Україна нині перебуває у відносинах з Британією експортом сільськогосподарської продукції. Якщо вихід Великобританії позначиться на стані всього Європейського Союзу, похитнувши і його економічний потенціал через скорочення товарообігу з цією державою, в нових умовах кардинально може знизитися попит на українську продукцію на ринках європейських держав.

Можна підсумувати, що вихід Британії з Євросоюзу може дещо негативно відобразитись на процесі євроінтеграції нашої країни, а також двосторонній торгівлі та інвестиціях, які поки що здійснюються за загальними європейськими засадами та стандартами. Без Сполученого Королівства політична вага прихильників тиску на Росію всередині ЄС ослабне, що в майбутньому може призвести до перегляду санкційної політики щодо РФ. Також Brexit посилить позиції євроскептиків як всередині Європейського Союзу, так і в Україні. Хоча остання втратить потужного прихильника всередині ЄС, проте позиція Сполученого Королівства щодо європейського майбутнього нашої країни та російської агресії залишатиметься незмінною. В цілому, попри можливі ризики, для України вихід Британії з Євросоюзу безпосередньо не матиме суттєвих негативних наслідків.

Разом з тим, враховуючи очевидні втрати, Велика Британія обрала курс на дезінтеграцію, і це пов'язано, перш за все, з наявними перевагами дезінтеграції, серед яких науковці виділяють такі: 1) здатність обирати політику, яка найкраще підходить для цієї країни і найбільш враховує її цілі розвитку, що не обмежена умовами та цінностями інтеграційного об'єднання – ЄС як потужне інтеграційне об'єднання існує для забезпечення багатьох спільних цілей, що в ряді випадків змушує держави поступатися національними інтересами. Велика Британія трималась осторонь від багатьох інтеграційних сфер, не була зацікавлена в поглибленні інтеграції і переважно орієнтувалась на національні інтереси. Отже, процес дезінтеграції звільняє країну від взятих на себе обов'язків та дає можливість зосередити увагу на інтересах власної країни [3, с. 96]; 2) необхідність захисту інтересів наці-

ональних виробників та споживачів – при проведенні результативної торговельної, монетарної та фіскальної політики держави, відмова від існуючих торговельних угод дозволяє поновити тарифні бар'єри, захистити національних виробників від конкуренції та відновити економічну стабільність в економіці; 3) збереження культурних цінностей і традицій – Велика Британія дуже пишається досягненням минулих поколінь, завдяки чому вона стала країною високого рівня розвитку, імперією та домінуючим учасником на міжнародній арені. У зв'язку зі значними міграційними процесами на території держави відбувалось поширення іноземних культур, традицій і вірувань, що на думку багатьох доволі консервативних британців спричиняє пригнічення національної культури.

Я вважаю, що найголовніший наслідок Brexit – перетворення Ст. 50 Договору про ЄС із формального положення, яке існувало, але ніколи не застосовувалось, на реально діюче. Саме вихід Великої Британії охарактеризував цю процедуру, як доволі складу і триваючу. Застосування цієї норми породжує багато колізій на практиці і показує іншим державам-членам, що їх очікує після ухвалення рішення про вихід зі складу Союзу.

Висновки і пропозиції. Отже, оцінити наслідки Brexit конкретно та точно досить важко – можливо приблизно підрахувати доходи Британії до початку процесу виходу з ЄС та після, проте оцінити вартість політичного суверенітету, культурної та соціальної незалежності неможливо, оскільки все залежить від проміжку часу, протягом якого триватиме цей процес.

Необхідно зазначити яких змін зазнає ЄС, то Brexit став свідченням значної економічної та соціально-політичної кризи, яка в останнє десятиріччя охопила майже більшу половину сфер життєдіяльності, що ставить під сумнів доцільність та саму цінність інтеграційних процесів в Європі. В деяких країнах-членах ЄС останнім часом спостерігаються дезінтеграційні настрої, що негативно впливає на солідарність країн ЄС, їхню готовність до узгоджених політичних та економічних дій. Тобто одна з найбільших загроз для ЄС вбачається в тому, що Brexit може спровокувати аналогічні дезінтеграційні процеси в інших європейських країнах, а також відбити бажання в інших країнах, які хочуть поповнити склад ЄС.

Також можна підсумувати, що на прикладі Великої Британії було б доречно створити певні рекомендації та положення, які будуть застосовані в подальших випадках для того, щоб полегшити на практиці вихід держав-учасниць, якщо в них виникне таке бажання та забезпечити максимально ефективні наслідки для сторін.

Список літератури:

1. Яковюк І.В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 25–29.
2. Чевичалова Ж.В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 86–90.
3. Задоя А.О. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. *Академічний огляд*. 2017. № 1(46). С. 5–13.
4. Кирилюк Т. Чим страшний вихід з ЄС – британська преса. *BBC. Україна*. 2016. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2016/02/160224_foreign_press_vs

5. Последствия выхода Великобритании из ЕС: 6 стран в зоне риска. *Market Post*. 2016. URL: <http://marketpost.net/raznoe/2016/07/01/posledstviya-vyhoda-velikobritanii-iz-es-6-stran-vzone-riska.html>

References:

1. Yakoviuk, I.V. (2016). Brexit: prychny i naslidky brytanskoho referendumu [Brexit: the causes and consequences of the UK referendum]. *Proceedings of the the Yevropeiska intehratsiia v konteksti suchasnoi heopolityky* (Kharkiv, May 24). Kharkiv, pp. 25–29.
2. Chevychalova, Zh.V. (2016). Brytanska setsesiia: chervoyi krok u neprostrykh stosunkakh YeS i Velykoi Brytanii [British Secession: Another step in the difficult relationship between the EU and the UK]. *Proceedings of the Yevropeiska intehratsiia v konteksti suchasnoi heopolityky* (Kharkiv, May 24). Kharkiv, pp. 86–90.
3. Zadoia, A.O. (2017). Mizhnarodni intehratsiini ta dezintehratsiini protsesy: superechlyvi naslidky [International integration and disintegration processes: contradictory implications]. *Academic Review*, vol. 1, no. 46, pp. 5–13.
4. Kyryliuk, T. (2016). Chym strashnyi vykhid z YeS [What a scary exit from the EU]. *BBC Ukraine*. Available at: http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2016/02/160224_foreign_press_vs (accessed 1 November 2019).
5. Posledstviia vykhoda Velikobritanii iz ES 6 stran v zone riska (2016) [Consequences of UK exit from EU: 6 countries at risk]. *Market Post*. Available at: <http://marketpost.net/raznoe/2016/07/01/posledstviya-vyhoda-velikobritanii-iz-es-6-stran-vzone-riska.html> (accessed 3 November 2019).